

Аналітичний аспект оцінювання моделей економічної поведінки підприємств

к.е.н., доц. Карачина Н.П.

Функціонування підприємств в контексті будь-якої моделі економічної поведінки спрямовано на певний розвиток. Розвиток підприємств припускає такі варіанти: внутрішнє зростання за рахунок використання власних ресурсів; злиття, поглинання як засіб збільшення ресурсів; перерозподіл внутрішніх ресурсів, зосередження їх на пріоритетних напрямках; припинення непріоритетних напрямків діяльності, не забезпечених ресурсами, за допомогою продажу акцій та активів або внутрішньої ліквідації – переорієнтації; відокремлення, передача видів діяльності, не забезпечених ресурсами, іншим виконавцям на договірній основі, через продаж або виділення активів. Проте в основу будь-якого вектору розвитку закладено бажання вижити та прагнення розвиватися. Домінування визначеного напрямку розвитку відображається у відповідній стратегії розвитку: орієнтації на накопичення капіталу або орієнтації на довгострокову присутність на ринку; або за умов кризи: стратегії виходу, стратегії стиснення, стратегії експансії. Реалізація обраних траєкторій та стратегій розвитку забезпечується відповідною моделлю економічної поведінки підприємства.

Проблематика відокремлення видів моделей економічної поведінки вітчизняних підприємств відзначається в наукових дослідженнях декількох сучасних науковців. Так, вивчаючи стратегії управління підприємством в умовах надзвичайної діяльності, О.Міклуха особливу увагу зосередив на стратегічній поведінці підприємства та виборі стратегічної моделі поведінки підприємства у визначених умовах [1, с. 187]. Зокрема, запропонований алгоритм вибору стратегічної моделі поведінки підприємства в умовах надзвичайної діяльності між консервативною та активною моделлю. Консервативна модель забезпечує збереження господарських зв'язків, старої структури і асортименту продукції, зниження обсягів господарської діяльності (скорочення працівників, проведення ремонту власними силами, зниження

заробітної плати) та згорання інвестиційних проектів. Активна модель вимагає пошуку можливостей для встановлення нових господарських зв'язків, розробки нових проектних рішень, залучення інвестиційних коштів, зміни в організаційній структурі підприємства, зміни асортименту і структури випуску продукції та нарахування заробітної плати в залежності від результатів діяльності.

На основі більш прикладних результатів в розрізі вибіркового дослідження поведінки суб'єктів господарювання, темпів та механізмів їх адаптації до ринкових умов Г. Капленко пропонує виділити три моделі економічної поведінки підприємств: деструктивну, конструктивну та змішану. Ці моделі характеризуються в цілому сукупністю дій та заходів, які пов'язані із пошуком, створенням, збереженням, розширенням і використанням місць прикладання зусиль, відповідних джерел одержання і розподілу доходів, або ж навпаки, з обмеженням та згоранням активності на ринку [2, с. 11].

Грунтовні прикладні дослідження Т. Долгопятової [3] на основі емпіричних даних 1990-1999 рр. обумовили виділення трьох моделей поведінки: наближену до дореформеної, ринкову і змішану. Однак доцільно зазначити, що подібна класифікація є достатньо умовною, адже передбачає можливість узагальнити усю різноманітність явищ та процесів при зміні адміністративної системи ринковою, що є достатньо проблемним. На практиці зазвичай спостерігаються такі нові явища та процеси, які важко однозначно оцінити як ринкові. Поряд із цим Т. Долгопятова зазначає, що домінуючою моделлю економічної поведінки підприємств є виживання, яка притаманна зазначеним моделям поведінки [3]. Вона проявляється у намаганні зберегти традиційні економічні відносини і знайти шляхи включення в нові.

Автор погоджується із життєвістю окреслених моделей економічної поведінки підприємств, хоча їх виділення є некомплексним, а частковим, так як охоплює різні аспекти господарювання поодиночі. Так, О. Міклуха в основу покладає обрану стратегію діяльності, Г. Капленко – механізм адаптації до ринкових умов, Т. Долгопятова – трансформацію умов господарювання. На

відміну від представлених результатів, концентруючи увагу на функціонуванні вітчизняних промислових підприємств, вважаємо, що основою їх поведінки є обраний напрямок діяльності: виробничий, змішаний (поєднання виробничої, фінансової, інвестиційної діяльності), рентоорієнтований, який повинен забезпечити соціально-продуктивну діяльність. Відтак, виділяємо модель виробничоорієнтованої поведінки, модель змішаної поведінки, модель рентоорієнтованої поведінки. Ці моделі поглинають вищезазначені, адже діючи в ринкових або наближених до ринкових умовах, кожна із трьох моделей може бути консервативною чи активною; деструктивною, конструктивною чи змішаною.

1. Міклуха О. Л. Моделювання стратегії управління підприємством в умовах надзвичайної діяльності // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Економіка. Збірник наукових праць. Випуск 11. – Рівне: УДУВГП, 2004. – С. 185–190.

2. Капленко Г. В. Формування економічної поведінки підприємств: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Л., 2005. – 20 с.

Долгопятова Т. Государственные предприятия: модели трансформации // Инвестиции в России. – 1999. – №2. – С. 27–36. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shop.ivrv.ru/index.php?productID=367>